

LEEUVENBERGH ALS SYNAGOGE?

Tijdens den nieuwbouw der synagoge in 1926 heeft zich het zeldzame geval voorgedaan, dat door de welwillendheid der afd. Utrecht van den Nederlandschen protestantschen en den joodschen eeredienst kon worden gebruikt. En nu die Utrechtsche afd. op het punt staat een ander gebouw te betrekken, is het derhalve wel aardig op te merken, dat ook dat gebouw tijdelijk tot synagoge is bestemd geweest. Dat was in 1844, toen de plannen voor den bouw eener nieuwe synagoge aan den Springweg gereed lagen. Ook toen verkeerde het Joodsche kerkbestuur in de moeilijkheid een geschikte tijdelijke plaats des gebeds te vinden. Met het overeenkomstige geval van 1926 was er echter het groote verschil, dat toen niet het kerkbestuur, doch het stadsbestuur eene hulpsynagoge aanwees.

In de notulen van **B.** en **W.** van 1844 is de over deze aangelegenheid gevoerde briefwisseling vastgelegd. Uit die correspondentie blijkt, dat Leeuwenbergh in dien tijd eene kazerne voor 340 manschappen was en „het ziekenhuis" werd genoemd. Zooals ook later, toen het 16de eeuwsche gebouw als universiteitslaboratorium werd gebruikt, nog het geval was, was de vrij aanzienlijke ruimte in allerlei lokalen en lokaaltjes verbrokkeld. 't Is dus te begrijpen, dat het toenmalig kerkbestuur er niet erg op gesteld was de rumoerige wapenbroeders van 1844 als medebewoners van hun bedehuis te hebben en pogingen aanwendde om eene meer rustige gelegenheid in bruikleen te krijgen.

Het had daarvoor wel een militaire ruimte, doch meer in de buurt van de synagoge willen hebben, welke ook letterlijk aan het verlangen naar een rustiger gelegenheid voldeed.

Op 21 November 1844 deelde het kerkbestuur aan **B.** en **W.** mede, dat het voornemen bestond weldra tot afbraak der oude gebouwen aan den Springweg over te gaan, doch tijdens den herbouw der synagoge niet over een hulplokaal voor de godsdienstoefening beschikte en derhalve verzocht voor den tijd van **1** Jaunari tot **1** October 1845, of zooveel vroeger als de nieuwe kerk gereed zou zijn, tot dat doel te mogen gebruik maken van een kamer in de voormalige garnizoensziekenzaal (infirmierie)

aan de Oudegracht, die daartoe het meest geschikt gelegen en te bezigen was. Het kerkbestuur meende, dat „het belang der onderhavige zaak niet alleen" een richtsnoer voor **B.** en **W.** bij de beoordeeling van het verzoek zou wezen, „maar ook dat hun de plaats als waar tijdelijk de godsdienst zal worden geoefend, niet onverschillig zijn kan".

Bedoeld gebouw was de zon. rustkamer bij de Volderbrug en diende voor magazijn van kleeding en wapening van het regiment lanciers.

Den stadskameraar kwam deze gelegenheid echter minder doelmatig voor en hij rapporteerde aan **B.** en **W.** de kazerne „het ziekenhuis" met den voorzitter van het kerkbestuur, **S.** van Lier, in °ogenschouw genomen te hebben en dat deze kerkbestuurder ook volgaarne genoeg met de hier beschikbare ruimte scheen te nemen. Hij adviseerde derhalve, een kamer in dit gebouw voor kerk en school aan de Israëlietische gemeente in gebruik te geven, onder beding, dat het lokaal bij onvoorziene omstandigheden vóór den genoemden datum ontruimd moest worden, en hij nam verder de vrijheid het college van **B.** en **W.** goedgunstige overweging aan te bevelen, dat deze aan de gemeente te bewi7en gunst kosteloos plaats hebbe" en wel „uit aanmerking van de groote kosten, die de onbouw der nieuwe kerk zullen vereischen en dat de genoemde gemeente meestal uit geene bemiddelde leden bestaat."

Het bedoelde gebouw was het reeds genoemde Leeuwenbergh- of pestgasthuis aan het Servaasbolwerk, dat thans in hernieuwden ouden luister als kerk van den Protestantenvbond een sieraad van de stad is geworden.

Overeenkomstig het advies van den kameraar werd 28 November 1844 door **B.** en **W.** besloten, Maar reeds 13 December d.a.v. schreven de Joodsche kerkbestuurders, dat zij „met een gevoel van erkentelijkheid" van dit besluit hadden kennis genomen en „ontwaard hebben de even liberale als welwillende beschikking", doch dat het hun na eene locale inspectie gebleken was, dat de aangewezen vertrekken zoowel wegens ruimtegebrek als „wat betreft derzelve Hoging uit het gezichtspunt van Heiligheid en ongehinderde uitoefening der Godsdienst minder aan het doel beantwoorden". Het kerkbestuur verontschuldigde zich dus van de aanbieding geen gebruik te kunnen maken en verzocht de beschikking over eene lokaliteit zonder de genoemde gebreken.

Op 18 December rapporteerde de kameraar evenwel, dat Leeuwenbergh het eenige gebouw was, waarin van stadswege ruimte afgestaan kon worden, en dat het ongeraden was om in **de** oude garnizoensinfirmierie of andere stadsgebouwen, die wellicht in **1845** of **1846** verkocht zouden worden (om mondeling

voorgedragen redenen), voor Israëlitische godsdienst oefeningen af te staan. Hij adviseerde dus het kerkbestuur te berichten, dat zoo zij de lokalen van Leeuwenbergh geheel ongeschikt vonden, zij „zich buiten toedoen van de stedelijke regeering van een meer geschikte localiteit moeten trachten te voorzien”.

Blijkbaar ontstemd over de weigering van het stedelijk aanbod, besloten B. en W. in den geest van dit advies en schreven het kerkbestuur, dat de stad geen lokalen voor tijdelijke synagoge en armenscholen beschikbaar had.

De verbouwing der synagoge moest eenigen tijd uitgesteld worden, en om de voorgenomen verbouwing toch door te laten gaan, moest men zich door het houden van kleine bijeenkomsten bij de gemeenteleden aan huis behelpen tot in 1849, toen de nieuwe gebouwen gereed waren en in 't bijzijn van 't provinciaal- en stadsbestuur, die den bouw door ruime subsidiën hadden bevorderd, werden ingewijd.

JAC. ZWARTS.
